

Manifest voor een intellectuele revolte

Een scheut azijn

'Il faut être absolument un intellectuel révolutionnaire'

*'Het opwindende van de scherpzinnigheid is het arrogante genoeg
gewantrouwd te worden'*

Het afgelopen jaar was een uiterst bewogen jaar. Als een pasgewassen baby straalden de media over de niet te stuiten zegetocht van het spektakel dat inmiddels alle oorden van de wereld stevig in zijn greep heeft. Maar ook wij hebben een vrolijke tijd gehad. Wij hebben ons vermaakt over het feit, dat zij die altijd in het voorste gelid staan te trappelen om elk kritisch oneffenheidje glad te strijken, zich vorig jaar zo hebben misdragen bij de grote najaarsopruiming van het 19de eeuwse gedachtegoed.

Toen de massaal opgehitste spektakelneven de lijkwade van de ideologie afrukten en de smerige stank uit hun poriën verjoegen, riepen de broodschrijvers opgetogen in koor: Ja, opgeruimd staat netjes, eindelijk verlost van het vuil van onze jongensdromen! Maar het publiek bleef de grote onverschillige: wie, wat is er omgebracht? Is het socialisme gestorven, nou en, vertel liever hoe en op welke wijze, is er veel bloed gevloeid? Wat, weinig. Zoals gewoonlijk, wederom té overhaaste ensceneringen vandaag de dag. Achter het toneel staat de beeldverwarrende, de onstuimige, de cynische, de met iedere logica tartende kritiek zich warm te lopen om de handelsreizigers in spektakelwaren eens flink de oren te wassen. Al decennialang klinkt er immers uit de vuurtorens van de media de meest barre platvloerse, bloedeloze en afgesleten woordengalm, worden er de meest nietige en dorre bewijsvoeringen over je hoofd uitgestrooid, je vraagt jezelf voortdurend af waarom wordt er voor de zoveelste keer uit het verzamelde werk van een overijverige Amerikaanse overheidsambtenaar geciteerd, die in zijn lunchpauzes op de achterkant van zijn broodtrommeltje 'het einde van de geschiedenis' heeft neergepend.

In plaats van dit zielige gejammer dat maar al te vaak is gehoord, zet de hoofden eens in vuur en vlam. Hebben jullie geen enkel benul meer van kritiek, weten jullie niet meer dat venijn en fantasie de liefde met elkaar kunnen bedrijven, weten jullie wel wat onbezonnenheid, verwarring zaaien, luchten van het hart is.

Overigens, nu ik het toch hierover heb, wat voor een onbegrip moet er toch geheerst hebben over de waarlijke, creatieve experimenten uit het verleden. Over al die jonge, frisse, dwarsliggende waaghalzen die tijdens hun strooptochten tegen de gevestigde instituties hun glazen nog eens vol schonken. Luid zingend in de trant van: 'Wij hebben meer glazen bier gedronken dan de media ooit leugens kunnen verkopen'. Maar de 'enfants perdus' bestaan niet meer, zij hebben zich blindelings in de strategische oorlogspelletjes met de staat en de kunst gestort; wat gebleven zijn de lamzakken, de ambtenaren, de woordcijferaars, de beeldpositieven, de seniele aftandse mentaal gehandicapte geesten, die met hun grauwe koppen alleen aan hun pensioen, de overbuurman of hun digitaal gestuurde magnetron denken. Weg ermee, laat de poëzie weer spreken.

Laat het eens bliksemen in de geest, wakker de hartstochten aan. Begin een rondedans met de rede en maak haar zo dol dat zij de regels van dit manifest zal omarmen.

1. Eet de banaliteit rauw
2. Draai een scherpe punt aan de stompzinnigheid.
3. Sloop de afstandsbediening die van de verbeelding een mortuarium heeft gemaakt
4. Drijf met zweepslagen de morsige levensbedreigende woorden uiteen die het verlangen in toom houden.
5. Smijt de leeghoofden van de postmoderne tijd op een hoop.
Geef ze een televisieprogramma, een boekenbijlage of de staatsprijs der letteren.
6. Verdeel de verlangens, laat ze een zelfstandig leven leiden.
7. Maak een eind aan het computergevlooi van de wetenschappers, degradeer ze tot dorpsonderwijzers.
8. Vernietig de optiebeurs van de kunst; laat de kelders van de academische vertogen vollopen; eis het alleenrecht op tegendraadsheid op.
9. Bestrijdt de vervlakking, de dictatuur van het pragmatisme, de kerkhoven van het nuttige intellect
10. Ontdek opnieuw de vruchtbare zeebodem van de kritiek.

Wij zijn op zoek naar een land waar de haaien spreken, waar het rationalisme als balspel wordt gespeeld, waar de hartstochten tegen de wind in staat te preken, waar de tijd er als een werkeloze op los leeft en waar de venijnige kritiek het spektakel in de houdgreep heeft. Intellectuele terroris-

ten, strijk de zeilen van de tijd. Vooruit, nog een keer, wij dagen het spektakel uit: wij leven in de prehistorie van een spektakelvrije kritiek.

Een postscriptum voor in verwarring geraakte geesten

Het wordt tijd dat er weer woorden worden vuil gemaakt aan de artistieke kanten van de kritiek. Tegenwoordig verzoenen de journalisten en het mediapalje zich met alles, als het maar spectaculair is. Daarom zal een scherpzinnige geest hoge eisen moeten stellen. Voor hem is het bijvoorbeeld vanzelfsprekend dat het slachtoffer van zijn scherpzinnige aanval een gevierde gast van het spektakel is. Ik zou namen kunnen noemen van mensen die zijn aangevallen in een of ander obscuur blaadje en vervolgens gebeurde er niets. Zo moet je dus niet te werk gaan, want dan sta je nog ver af van iedere vorm van kritiek.

Een slimme criticus zorgt er namelijk voor dat hij geen illusie aanvalt, dat hij niet de gevangene wordt van zijn eigen solipsisme. Beroemdheden zijn er genoeg, je ziet ze iedere dag worstelen met de populariteitscijfers. Voorts moet de aangevallen persoon in een goede conditie verkeren; het zou barbaars zijn om zwakke en zieke personen aan te vallen, zij kunnen daar in het algemeen heel slecht tegen. Daarom mag je je keuze niet laten vallen op een journalist of wetenschapper van boven de vijftientig, want die lijden bijna zonder uitzondering aan darmstoornissen of woekeren met een alcoholprobleem.

Om het dramatisch effect te vergroten zou de aangevallen persoon op zijn minst hoofd van een gezin moeten zijn, over een huizenhoge hypotheek moeten beschikken, op zijn minst twee relaties moeten hebben gehad en zijn eerste tv-debuut achter de rug moeten hebben. Als de kritiek fel genoeg is, zal die persoon onmiddellijk door het spektakel worden verstoten waardoor hij of zij met zijn gezin en zijn relaties voortaan veroordeeld wordt tot een zwerversbestaan. Goed, dit volstaat voorlopig, wij willen hier niet een te strak omschreven kader aanreiken voor de mogelijkheden van de kritiek, anders zou het werkterrein van de terroristische intellectueel teveel worden ingeperkt.

Het aangezicht van een stad zal in ieder geval sterk moeten worden opgefleurd: straten en stegen zullen niet meer bevolkt worden door bedelende mannen en vrouwen met in hun kielzog drie, vier misschien wel vijf sterk

verwaarloosde kinderen. Omdat het postmoderne spektakel toch al in een crisis verkeert, denk ik dat iedereen het erover eens zal zijn dat die grote aantallen behoeftige kinderen die een dankbare aanvulling zijn op het dagelijkse spektakelmenu, verdwijnt uit het straatbeeld. Voor menigeen levert dat nog steeds een hartverscheurend plaatje op. Zo haalt de intellectuele terrorist toch een steentje uit het fundament van het spektakel

De diepe winterslaap en zijn lotgenoten

Het bloedeloos kritisch gestuntel, het belachelijk respect voor de onophoudelijke stroom van postmodernistische gewoonteproducties, de grenzeloos oppervlakkige bewondering voor iedere vorm van 'spectaclisme', de integrale afwijzing van alle ideologieën, verschaffen een helder inzicht in het huidige niveau van de kritiek. Iedere poging om buiten de voorgevormde denkkaders te treden, iedere aanzet om een tegenstelling te formuleren is een nachtmerrie geworden. Alom heerst dan ook de ongestoorde winterslaap.

De afgelopen twee decennia kunnen beschouwd worden als het tijdvak van de teloorgang van de intellectueel die de werkelijkheid met een tegendraadse kritiek onder vuur nam. Verdwenen is de houding van de kritische intellectueel die in de 19de eeuw, in de jaren twintig en dertig, en in mindere mate in de jaren vijftig en zestig van deze eeuw nog enig opzien baarde. Toen de invloed van het spektakel sterker werd, nam de hoop op verandering af. De vervlakking drong steeds meer het hart van de cultuur binnen. Het duurde nu niet lang meer of men kondigde met veel publicitair geweld het faillissement van de ideologie af, die tenslotte plaats maakte voor routineuze en incestueuze broodwinningsproducten. Naadloos voegden deze overlevingsartikelen zich in een traditie.

Daar naar de mening van de kunstenaars de bevrijding in 1945 nog niet voltooid was, werd de avantgardekunst nieuw leven in geblazen, en werd de abstracte kunst opnieuw afgestoft om uiteindelijk stormenderhand het toen koortsachtig uit de grond gestampte galerie-imperium te veroveren. De poëzie werd voor de zoveelste maal ontmanteld en uit het gevang van de syntactische structuur gehaald. Het engagement van de dichter en de schrijver werd verbonden met de historische rol van het proletariaat dat soms in een kitscherig sociaal-realistische enscenering optrad als speerpunt diende in een vertoog.

Met het product proletariaat viel destijds een goed belegde boterham te verdienen. Op het toneel en in de film die in een felle concurrentiestrijd waren gewikkeld met de televisie, ging men plots taferelen uit het dagelijks leven dusdanig overdrijven dat de toeschouwer in het theater al snel om de klassieken vroeg en in de bioskoop om platvloersheden en gewelddadigheden. De theatrale uitingen waaraan de kunstenaars sindsdien hun tijd hebben besteed, die tussenhaakjes vaak uitblonken in hun schromelijk tekort aan verbeelding en die zich meer uitputten in het plagiëren van stijlen die veel toeschouwers en recensenten nog niet hadden opgemerkt, zijn dan ook eindeloos en zijn het niet waard dat ze hier nog worden genoemd.

Tegenover deze indroevige en goed verdienende markt waar iedere imitatie volgelingen heeft, iedere herhaling zijn bewonderaars, ieder schamel idee zijn fanatici, zal men een volledige minachting tentoon moeten spreiden. De dictatuur van de herhaling en de voorspelbaarheid is en blijft verstikkend. Iedere afwijzing, elke negatie is daardoor verbannen naar de achterste rij van de boekenkast. De dramatische ondergang van een radicale kritiek die gepaard is gegaan met het oogverblindend bankroet van een frisse anti-esthetiek heeft vrij baan gemaakt voor de basisbanaliteiten die al twintig jaar lang een verwoestend spoor hebben achtergelaten.

Op intellectueel gebied slaagde de postmodern erin de macht te veroveren. Na enkele kortstondige crises is haar monopolie omvangrijker dan ooit. Het belang van de commercie is dusdanig groot dat postmoderne kunstenaars conclusies hebben getrokken die standwerkers als de Fuchsen en de Beerens die van dezelfde premissen uitgaan niet durven te trekken. Zo hebben de kunstenaars allang afgerekend met het verdedigen van een bepaalde kunstvorm of kunstwerk door de onzinnige opmerkingen erover tot spectaculaire hoogte op te voeren. Het effectieve nut van een investering in de kunst is geen onderwerp van discussie meer, evenmin behoeft men te twijfelen aan de rol en de functie van de wetenschappelijke disciplines om het nut van de kunst te bewijzen. Zij gehoorzamen immers aan de trends die door het spektakel worden opgelegd.

Als het waar is dat een aantrekkelijke investering verbonden is met de inhoud van een kunstwerk en dat de inhoud zich voortdurend vernieuwt doordat hij zich aanpast aan de dwang van de markt, mogen wij ons kennelijk intens gelukkig prijzen dat wij steeds weer met nieuwe inhoud worden geconfronteerd. Alleen is het wel vervelend dat het klassement van de meest verdienende schilders zo vaak door elkaar wordt geschud. Wanneer

een Jeff Koons naar de kitsch grijpt, is dat nog een van de weinige mogelijkheden om de aandacht op zich te vestigen.

Anders gezegd hij richt zich over de hoofden van de reclamebureaus en de veilingindustrie tot de kunsthistoricus en de kunstrecensent die tegen betaling of omwille van hun eigen naamsbekendheid voor hem een plaats reserveren in de geschiedenis van de kunst. Tegenwoordig hoeft de zwendel zich in geen enkel opzicht meer te verhullen.

De promotoren van de kunst zijn niet meer in staat ook maar een enkele kritische kanttekening te plaatsen bij de huidige ontwikkeling. Hun openlijke instemming met de kunstzinnige voortbrengsels is een dusdanig valse houding geworden die er slechts toe dient de oneindige prolongatie van esthetische cryptogrammen dragelijk te maken die op de keper beschouwd tot schaamteloze herhalingen hebben geleid, en waarvoor alleen de culturele bijlagen en de kunsttijdschriften nog belangstelling tonen. Hun irritante minachting voor de tegenstelling, hun hartstochtelijke pleidooien voor aftandse esthetische waarden, hun ziekelijke verheerlijking van de kunstenaar heeft weerzinwekkende vormen aangenomen. Voor hen zijn er blijkbaar nooit bewegingen geweest die een bijdrage hebben geleverd aan de ontmaskering van de esthetische waarde van het kunstproduct, het verleden van de kunstenaar en de beursberichten van de kunstzinnige optiebeurs.

In zijn algemeenheid voert de vrijwillige blindheid voor een scherpzinnige kritiek de intellectuelen tot vreemdsoortige verdedigingen: de afkeuring van het dementerend communisme is slechts een van haar meest banale. Zonder infantilisme redt het postmoderne spektakel het blijkbaar niet meer: men spreekt schande van de Stasi, men roemt het strategisch inzicht van Schwarzkopf, men onthult de activiteiten van organisaties die zichzelf allang hebben opgeheven, men luistert naar voortekens van een intens gewenste collaps, men bewondert de esthetisering van de marteling, men laat het woestijnzand stuiven, de koppen rollen en hele volksstammen de rol van hongerige slaven vervullen.

Op de inventarislijst van de Grote Verontwaardiging stond voor de media-consulenten, met in hun kielzog de afgematte en afgestompte intellectueel: het marxisme, de stijgende hypotheekrente, Saddam Hoessein, de bekering van Salman Rushdie en tenslotte alles wat niet kritisch, maar wel spectaculair is. Zij, de onwetenden van de Grote Verontwaardiging voelen zich blijkbaar behaaglijk onder het scherm van hun eigen stompzinnigheid.

Zij loven zichzelf om hun heldere analyses, zij maskeren hun gebrek aan intelligentie. Iedere dag krijgen wij meer inzicht in het feit dat de banaliteit en het bestendige karakter ervan aan invloed wint.

In een land waar men de identificatieplicht invoert met het argument de zwartrijders uit het openbaar vervoer te weren en waar men via de beeldbuis roept, dat het volk het openbaar vervoer in en de ziektewet uit moet, zal men verrast zijn wanneer straks blijkt dat het autobezit en het aantal ziektegevallen schrikbarend zijn toegenomen. Niets is mooier dan de toevallige ontmoeting van een naaimachine en een paraplu op een snijtafel, zei Lautréamont ruim honderd jaar geleden. Twee zaken met elkaar verbinden die ogenschijnlijk niets met elkaar te maken hebben, met het doel verwarring te stichten, gaat hier te lande de academisch gevormden de verbeelding te boven.

J.S. Ducarte namens de Nederlandse sectie van de I.T.I (l'Internationale des Terroristes Intellectuels)

*Bovenstaand manifest is gepubliceerd in het magazine Flossy onder de titel **Manifest voor een intellectueel terrorisme**, Knust Nijmegen 1993*